

УДК: 94:[316.346.2-055.2+061.2](477)"18/19"

DOI <https://doi.org/10.35433/history.112058>

Ігнатенко Марія,
здобувачка ступеня доктора філософії
кафедри історії України
історичного факультету
Житомирського державного
університету імені Івана Франка
ihnatenkomariia19@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9094-8527>

ІДЕОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОГО ЖІНОЧОГО РУХУ НА ЗЛАМІ XIX-XX СТОЛІТЬ

Анотація

Мета статті – з'ясувати особливості ідеології українського жіночого руху наприкінці XIX – на початку XX ст., проаналізувати взаємозв'язок фемінізму із класичними ідеологіями націоналізму, лібералізму та соціалізму.

Методологія. У роботі застосовуються загальнонаукові та спеціальні історичні (історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-системний) методи дослідження, які дозволяють розкрити особливості ідеології українського жіночого руху наприкінці XIX – на початку XX ст., визначити вплив західноєвропейської феміністичної думки на український публічний простір. Також, застосовується методологія інтелектуальної історії та гендерних студій.

Наукова новизна. У роботі узагальнено та уточнено визначення поняття «фемінізм» як суспільно-політичної теорії, показано взаємозв'язок між ідеологією фемінізму та суспільно-політичними течіями націоналізму, лібералізму та соціалізму, продемонстровано пріоритетність національно-патріотичних ідеалів в українському жіночому русі над гендерними питаннями, що було зумовлено колоніальним поневоленням українських земель.

Висновки. Узагальнюючи дослідження ідеології українського жіночого руху на зламі XIX–XX ст., виділяється важливість розгляду фемінізму в контексті національних та гендерних студій. Дослідження підкреслює взаємозв'язок між фемінізмом і націоналізмом, а також вказує на схожість сприйняття фемінізму в країнах третього світу та на українських землях. Ліберальний фемінізм відіграв ключову роль в розвитку Першої хвилі фемінізму на українських землях наприкінці XIX –

на початку XX ст. Ідеї ліберального фемінізму знайшли своє втілення в аналітичних творах Наталії Кобринської, що визначили напрямок української феміністичної ідеології. Прихильники соціалістичного фемінізму наприкінці XIX – початку XX ст. Михайло Павлик та Іван Франко, аргументували, що розвиток суспільства та вирішення жіночих питань пов'язанні зі змінами у соціальній структурі. Важливо подальше вивчення впливу класичних ідеологій на формування української феміністичної ідеології наприкінці XIX – на початку XX ст.

Ключові слова: жіночий рух, емансипація, ідеологія, фемінізм, націоналізм, лібералізм, соціалізм.

Вступ. Історія боротьби жінок за свої права, будучи частиною історії людства, майже не відома більшості людей. В українському суспільстві немає повного розуміння поняття фемінізму. Натомість сформувалися певні міфи та стереотипи, які заперечують існування ідеології фемінізму на українських землях у минулому. Перша хвиля фемінізму фіксується на українських теренах синхронно з рештою світу – наприкінці XIX – початку XX ст. Ідеї українського фемінізму стали теоретичним підґрунтям жіночого руху. Український жіночий рух кінця XIX – початку XX ст. є одним із варіантів світового феміністичного руху. Проте, в українському історичному просторі жіночий рух розглядають поза загальноєвропейськими феміністичними процесами та ідеологією. Осмислення суспільно-політичного та культурного життя на українських землях наприкінці XIX – на початку XX ст. не можливе без вивчення жіночого руху. Також побудова суспільства гендерної рівності на сучасному етапі не може обійтися без розуміння ідеології фемінізму та без урахування історичного досвіду українського жіночого руху.

Концепція українського фемінізму не могла виникнути у вакуумі, а типологічно ідентифікується з класичними ідеологіями, такими як націоналізм, лібералізм і соціалізм. Вивчення генези ідеї емансипації під впливом найпопулярніших суспільних концепцій XIX ст. є важливою частиною феміністичного дискурсу.

Ідеологія українського жіночого руху постає об'єктом дослідження в монографії О. Маланчук-Рибак. Дослідниця розкрила еволюцію процесу трансформації ідеї емансипації в ідеологію. Простежила вплив західноєвропейської феміністичної думки на формування української ідеології та виділила основні

ідейні течії в західноукраїнському жіночому русі (Маланчук-Рибак, 2006). С. Павличко досліджувала феміністичну традицію в українському суспільстві й приділила увагу центральній постаті українського феміністичного руху – Н. Кобринській (Павличко, 2002). Взаємозв'язок фемінізму та націоналізму аналізувала М. Богачевська-Хомяк. Для характеристики ідеології жіночого руху вчена ввела поняття «прагматичний фемінізм», який став широко використовуватися в українських історичних гендерних дослідженнях (Богачевська-Хомяк, 2018).

Мета статті полягає в аналізі особливостей ідеології українського жіночого руху наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. та вивченні взаємозв'язку фемінізму із класичними ідеологіями, такими як націоналізм, лібералізм і соціалізм.

Виклад основного матеріалу. Український фемінізм хронологічно відтермінують до періоду незалежності України, абсолютно нівелюючи досвід українських громадських діячок кінця ХІХ – початку ХХ ст. Радянський наратив викреслив термін «фемінізм» із загального вжитку, а саму ідеологію затаврував як буржуазну, антирадянську і контрреволюційну. З української історичної пам'яті викреслювалися сторінки боротьби українських жінок за власні та національні права. Радянський маховик пропаганди створив викривлене поняття фемінізму, а жіноче питання було вирішено «згори» комуністичним режимом. Після проголошення незалежності України ідеологія фемінізму продовжує сприйматися контрверсійно та стереотипно.

Дослідниця ідеології українського жіночого руху О. Маланчук-Рибак виводить дві причини не визнання постулатів феміністичної ідеології, прийнятної для характеристики українського жіночого руху. Перша – дискредитація фемінізму, як теоретичної концепції, що може мати будь-яке історичне підґрунтя в українському традиційному суспільстві. Друга – не прийняття світових досягнень у сфері теорії фемінізму, яку трактують як чужу і не зрозумілу для національної ментальності та традиційної культури. Визначаючи існування українського жіночого руху, не можна заперечувати існування його ідеології, яка постала спочатку, як критика несправедливого патріархального суспільного устрою щодо жінок. Згодом сформулася позитивна мета, за яку варто боротися, що в свою чергу, призвело до активізації пропаганди даної ідеї

(Маланчук-Рибак, 2006, с.159).

Історичний дискурс поняття фемінізм. Витоки слова «фемінізм» можна простежити у французькому політичному дискурсі кінця ХІХ ст. із синонімічним використанням до поняття «жіноча емансипація». Французькі словники приписують винайдення поняття Франсуа Марі Шарлю Фур'є у 1830-х рр. Проте більш поширеною є версія, яка закріплює за Юбертін Оклер введення до наукового обігу слова у Франції від 1882 р. Вона була засновницею першого французького суфражистського товариства, назвала себе феміністкою і так підписувала свої статті, які друкувалися в газеті «Lacitoyenne». Після першого феміністського конгресу в Парижі в 1892 р., організованого в травні 1892 р. Ежені Потоньє-П'єр та її колегами з жіночої групи «Солідарність», термін «фемінізм» набув широкої популярності в пресі. У 1894-1895 рр. термін почав використовуватися у Великобританії, а до початку ХХ ст. був поширеним в США та інших країнах Західної Європи. У ХХ ст. слово «фемінізм» увійшло в арабську та японську мови (Offen, 2000, с. 19-20).

Дефініція терміну «фемінізм». Передусім варто звернути увагу на дефініцію терміну «фемінізм». Немає одного усталеного визначення. Спричинено це різноманітністю теоретичних концепцій фемінізму. Також, сформуванню загального визначення для фемінізму неможливо, тому що будь-яка дефініція відбиває контекст, в якому аналізують, й індивідуальність того, хто дає це визначення.

Провідний американський словник Merriam-Webster подає два визначення терміну: 1) теорія політичної, економічної та соціальної рівності статей; 2) організована діяльність на захист жіночих прав та інтересів (Merriam-Webster).

Оксфордське видання «Енциклопедія політичної думки» подає загальне визначення: «фемінізм виражає стурбованість щодо соціальної ролі жінок порівняно з чоловіками в суспільствах минулого і сьогодення, збуджувану переконанням у тому, що через свою стать жінки зазнають утисків, як це мало місце й раніше». Зазначається, що фемінізм не піддається однозначному визначенню (Енциклопедія політичної думки, 2000, с. 422). В «Енциклопедії сучасної України» існує стаття про жіночий рух, але про фемінізм, як теоретично-ідеологічну основу цього руху, інформація відсутня.

Старша наукова співробітниця Інституту гендерних досліджень Мішель Р. Клейман Стенфордського університету в Каліфорнії Карен Оффен, спираючись на європейські історичні свідчення, водить власне розуміння фемінізму: «назва, що дана всеосяжній критичній реакції на свідоме і систематичне підпорядкування жінок як групи, чоловіками як групою, в певному культурному середовищі». Дієслово «підпорядкування» підкреслює явище, яке можна окреслити та історично вивчити, невідмінне від «пригнічення», яке окреслюється як суб'єктивний психологічний стан. У контексті підпорядкування варто вивести категорії: закони, владні інституції, релігія, суспільна мораль та культура. Також, у загальному вона визначає: «концепція фемінізму (в порівняльному та історичному аспектах) охоплює як систему ідей, так і рух за соціально-політичні зміни, засновані на відмові від привілеїв чоловіків та підпорядкування жінок у будь-якому суспільстві». Фемінізм піднімає питання особистої автономії чи індивідуальної свободи, в симбіозі з проблемою організації суспільства (Offen, 2000, с. 20-21).

Українська дослідниця Тамара Марценюк пише: «фемінізм – соціальна теорія і критика патріархату як несправедливого суспільного устрою та рух, який бореться за подолання гендерної дискримінації і несправедливості. Фемінізм – це боротьба за рівні права і можливості жінок і чоловіків» (Марценюк, 2017, с. 27).

Дослідниця українського жіночого руху М. Богачевська-Хомяк стверджує, що жодне з визначень фемінізму – від найліберальнішого до радикального – не є прийнятним для українського жіночого руху. Вона пропонує означення – прагматичний фемінізм. Він виник у доіндустріальних країнах і досі існує в країнах так званого «третього світу». Жінки намагаються зберегти й збільшити на суспільному рівні права, які вони здобули в сімейному колі. В авторитарному суспільстві доволі чисельні жіночі організації, але ідея емансипації поширюється повільно й жіночі об'єднання не осмислюють теоретичні засади своєї діяльності. Їхня головна ціль – вирішити конкретні соціальні проблеми, а не подолання другорядного становища жінки. Вони не мають на меті здобути політичну владу, але своїм впливом на громадськість автоматично підключаються до політичного життя. Українські жіночі організації не сприйняли феміністичних ідей

західного зразка. В активній громадській діяльності жінки боролися за власні права і мимоволі долучалися до ідей фемінізму, але не замислювалися над розумінням цієї ідеології. Жінки уникали терміну фемінізм, бо працювали не лише на благо жінок, а в першу чергу громади. А в своїй діяльності в громадських організаціях вони мимоволі долучилися до ідей фемінізму (Богачевська-Хомяк, 2018, с.38-39)

Президентка Української асоціації досліджень жіночої історії Оксана Кісь, розглядаючи категорію фемінізму визначила, що вона включає в себе політичне (організований суспільний рух), теоретичне (методологія та аналіз існуючого суспільного устрою і культури) та ідеологічне (вироблена стратегія перебудови суспільного ладу) значення. Політичне розуміння є базовим, бо саме активізація феміністичного руху призвела до виникнення ідеології фемінізму та феміністичної теорії. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття були сформовані основоположні ідеї українського фемінізму, які знайшли свій розвиток у діяльності жіночих організацій (Кісь, 2000).

З середини ХІХ ст. фемінізм увібрав у себе різні історичні конотації та став тісно пов'язаним із суспільно-політичними течіями, такими як націоналізм, лібералізм і соціалізм.

Фемінізм та націоналізм. Академічний дискурс про жіночий рух і націоналізм є важливим аспектом досліджень у гендерних та національних студіях. У межах співвідношення фемінізму та націоналізму, дослідники вивчають, як жінки долучаються до формування національних ідентичностей, борються за права в рамках націоналістичних рухів та впливають на політику, а також як сама націоналістична ідеологія може впливати на жіночий досвід.

Можливість аналізу та порівняння різних аспектів фемінізму і націоналізму заключається у їх багатозначному контексті. Множинність категорій фемінізму і націоналізму дозволяє їх розглядати і як ідеології, і як суспільні рухи. Націоналізм і фемінізм є ідеологіями, спрямованими на трансформацію суспільної структури та підвищення статусу конкретних груп людей. Це включає перетворення політичних, економічних і культурних аспектів для досягнення більшої рівності та справедливості між національними групами (в разі націоналізму) та гендерами (в разі

фемінізму). Також, два поняття мають суб'єктивістські характеристики. Зарахування себе до певної нації та гендеру відбувається через самоусвідомлення та відношення себе до певної групи. Націоналізм та фемінізм – це організовані суспільні рухи, що мають прибічників зі спільною цілю. Боротьба за права та ідентичність є спільним знаменником.

XIX ст. – це час становлення модерних націй та держав. У європейських традиціях концепція національної ідентичності інтерпретується як відображення патріархальних коренів. У випадках, коли націоналізм спрямовувався на визнання племінної спорідненості, індивід вважав свою родину, своє плем'я, за неотдільну частину ширшого національного контексту, де він зобов'язувався висувати свої кровні і родинні зв'язки вище за інші. В такому контексті родина сприймалася як патріархальна структура, де «господар» дому, виступав як лідер, а індивіди активно визнають свою вірність батьківщині як суттєвий аспект своєї ідентичності. У сорбонській лекції Ернеста Ренана 1882 року зростання націоналізму розглядається як генеза від патріархального трайбалізму до національної держави (West, 1997, с. 16). У патріархальній структурі сім'ї господар виступає як ключовий фігурний символ. Визнання його лідерської ролі сприяє відчуттю єдності всередині родини. Аналогічно, національний лідер або символ може викликати подібні почуття єдності в контексті нації, що служить важливою основою національної ідентичності. Патріархальна модель також передбачає відданість та лояльність членів сім'ї господареві. Лідер може спонукати громадян до трансферу лояльності від особистого родинного оточення до вищого концепту «нації». Цей процес зміцнює сприйняття нації як розширеної родини, де кожен громадянин відчуває свою роль у великому суспільстві.

Патріархальний націоналізм поширений в країнах третього світу. В антиімперській парадигмі націоналізм протиставляється західному колоніалізму. Традиційне суспільство країн третього світу вписує жінок у політичних та національних контекстах в приватну сімейну сферу. Жінки все ще не розглядалися як об'єкти побудови суспільства. Націоналізм зробив жінку маркером культурної ідентичності групи, але в цій символічній конструкції жінки розглядаються не як самостійні символи, а як учасники

боротьби між чоловіками (West, 1997, с. 17-18). Батьківщина, держава та інші національні символи в асоціативному ряді відносяться до жіночого гендера. Націоналізм часто апелює до традиціоналізму та містить у собі певні постулати консерватизму. Центральним аспектом консерватизму та традиційного суспільства є культ патріархальної родини. Роль жінки обмежується суто приватною сферою і включає в собі гендерно обумовлені ролі матері та дружини. Моральні цінності для жінки диктувалися нормами релігії. Відбувалося обмеження особистої самореалізації жінки на користь традиційної ролі.

Історичні зв'язки між фемінізмом та націоналізмом можна віднести до кінця XIX – початку XX ст. в країнах Третього світу (Єгипет, Іран, Туреччина, Індія, Шрі-Ланка, Китай, Японія, Корея, Філіппіни, В'єтнам, Індонезія), які безпосередньо зазнали агресії та панування з боку імперіалістичних держав. Слова «феміністка» та «фемінізм» є емоційно заангажованими та сприймаються як явище, яке вкорінене у західному суспільстві та не є прийнятним у традиційному східному. Рух за емансипацію жінки в цих країнах проходив на тлі націоналістичної боротьби, яка спрямована на досягнення незалежності. Демократичні прагнення за права жінок та феміністичний рух – це невід'ємна частина національних рухів опору (Kumari, 2016). Можна співставити фемінізм країн Третього світу та український фемінізм наприкінці XIX – початку XX ст. Спільними рисами є: не прийняття фемінізму, як чужої та насадженої ідеології та поєднання феміністичного та національного.

Як стверджує М. Богачевська, романтичний націоналізм та фемінізм XIX ст. мав спільні цілі, а саме: міжнародне співробітництво, мир, пацифізм та відмову від насильства. Феміністки, що живуть у країнах, де їхню етнічну культуру не визнають головною, вимушені вести двосторонню боротьбу за національне та гендерне визнання. Після того, як були скасовані юридичні обмеження для жіночих прав, феміністки кидають виклик конкретним аспектам: соціально-політичній системі, структурі суспільства, особистісним зв'язкам, родині та гендерним ролям. Ця боротьба говорить нам, що гендерна рівність залишається на другому плані, у національних змаганнях за свободу. Коли жінки розуміють свій потенціал у суспільстві, вони

не просто входять в нього, а відчувають відповідальність за його подальший розвиток. Жінки відчувають провину за національну ситуацію, при цьому не створюючи її та не маючи владних важелів для її вирішення (Богачевська, 2000).

Співвідношення між фемінізмом та націоналізмом в українському жіночому русі є важливим аспектом дослідження. У своєму науковому доробку, вчена М. Богачевська-Хомяк акцентує свою увагу на аналізі проблематики взаємозв'язку між емансипацією жінок та формуванням національної свідомості в контексті жінок, що належать до бездержавних національних груп. На думку дослідниці, жінки бездержавних народів не цікавилися фемінізмом, бо перед ними стояли інші проблеми, які є типовими для підлеглої нації: свободи слова, віросповідання, друку, пересування та зібрань, використання національної мови; виборче право, економічний розвиток території, вільний доступ до освіти. Не маючи власної держави, українки головним своїм завданням визначили піднесення національної свідомості та здобуття власної державності. Інтереси емансипації нації були вищими за інтереси емансипації жінок. Жінки свідомо зробили такий вибір, бо вірили, що в новоствореній державі буде панувати рівність між чоловіками та жінками (Богачевська-Хомяк, 2018, с.16-17).

Ліберальний фемінізм. Ліберальна політична філософія відіграла важливу роль у формуванні першої хвилі фемінізму, яка була направлена на боротьбу за права жінок, зокрема, рівність перед законом та виборчі права.

Основні ідеї лібералізму, такі як індивідуальні права, свобода, рівність перед законом та громадянська автономія, стали ключовими підґрунтями цього руху. Ліберальний підхід наголошує на індивідуальних правах та свободі, вважаючи кожну особу автономною і здатною приймати власні рішення. Ліберальний принцип рівності перед законом, став підставою для боротьби за рівні права жінок.

Географічна детермінанта українських територій забезпечувала проникнення європейської феміністичної літератури. Жінки Наддніпрянської України проявляли інтерес до західноєвропейських творів про рівність чоловіків і жінок. Популярними були твори французької письменниці Жорж Санд. Вона зображувала несправедливість щодо своїх героїнь і надихала

молодь на пошук гендерної рівності. Популярною в 60-х рр. була книга Женні д'Ерикур «Звільнена жінка», яка заперечувала ідею про місце жінки лише в сім'ї і наголошувала на важливості її участі в економічному та суспільному житті. Особливий вплив мала праця Джона Стюарта Міля. Вона була перекладена на російську ще у 1869 р. й миттєво стала тогочасним бестселером (Жіночі студії в Україні. Жінка в історії та сьогодні: монографія, 1999, с.89).

Джон Стюарт Міль – класик європейського лібералізму та водночас, ліберального фемінізму. У 1869 р. вийшла друком його праця «Про підпорядкування жінки», яка була надзвичайно популярною. Він засудив правову, економічну та соціальну залежність жінок від чоловіків. Наголосив, що система освіти та виховання жінки готують її до підпорядкування, а основою поневолення є «хатне рабство». Обґрунтував необхідність допуску жінок до державної служби. У 1867 р. виступив в англійському парламенті з петицією на користь виборчих прав для жінок (Основи теорії гендеру, 2004, с. 201-204).

Від 70-хрр. в Австро-Угорській імперії і безпосередньо на західноукраїнських землях поширювалися ідеї європейського фемінізму, жіночої емансипації та новини про успіхи жінок у боротьбі за рівні права у Великій Британії, Франції, Німеччині та Сполучених Штатах. Тогочасне покоління української інтелігенції зацікавлюється західними ідеями (Павличко, 2002, с.121).

У 1870 р. на польську мову перекладено твір «Про підпорядкування жінки» Джона Стюарта Міля. Про обізнаність з цим твором писала українська діячка Наталя Кобринська. Вона мала бажання разом із своїм чоловіком перекласти його українською (Маланчук-Рибак, 2006, с.185). Книга продавалася у всіх львівських книгарнях і публічно аналізувалася у Львівському університеті (Павличко, 2002, с.122). Саме в 70-80-х роках ХІХ ст. активізувався процес формування ідеї емансипації жінки, який поступово структурувався в ідеологію фемінізму. Найбільшого поширення та підтримки серед української інтелігенції набула ідеологія ліберального фемінізму. Однією із причин цього була популярність європейських ідей та безпосередньо праці Джона Стюарта Міля та її вплив на українську громадськість.

Прихильником ідеї емансипації жінки в ліберальному варіанті був М. Драгоманов. Однак, про жіноче питання він написав мало, й

лише на початку своєї літературної кар'єри. Він був активним популяризатором праці Міля «Про підпорядкування жінки». Діставши з Києва її російськомовний переклад, він поширював її у Львові. М. Драгоманов дотримувався думки, що жіноче питання не варто відділяти від загальнокультурних справ. Він не визнавав окремих жіночих видань і жіночого руху, а сприймав їх як частину культурного процесу та загальносуспільного руху (Переписка М. Драгоманова з Наталією Кобринською (1893-1895), 1905, с.4). Такої думки дотримувалися деякі європейські ліберали. М. Драгоманов робив акцент на інтелектуально-освітній емансипації жінок, що мала привести до їх економічного та соціального звільнення. Він був переконаний, що «жіноча освіта та жіноча рівноправність – це одна з найдужчих підстав для демократичного строю громади» (Драгоманов, 1970, с.205).

Український діяч звертав увагу на особисті стосунки між чоловіком і жінкою. Вони повинні були базуватися на моральних і духовних інтересах. На його думку, якщо шлюбні стосунки базуються на тілесній хтивості, то це «звірство». Він нарікав на «статевий цинізм» у московських народних піснях, у творах Шекспіра та Шевченка, й беріг своїх дітей від цього (Переписка М. Драгоманова з Н. Кобринською (1893-1895), 1905, с.6). Можна зробити висновок, що Драгоманов звертав увагу на сексуальне виховання своїх дітей.

Ідеї драгоманівської емансипації жінки були підтримані українською інтелігенцією, і безпосередньо його сестрою, Оленою Пчілкою, племінницею Лесею Українкою та частково Іваном Франком (Маланчук-Рибак, 2006, с. 200). Олена Пчілка очолювала Полтавське відділення Всеросійської спілки рівноправності жінок. Вона була не просто співробітником, а керівником літературно-громадського часопису «Рідний край», що тоді було рідкістю. Завдяки праці Олени Пчілки, він видавався протягом одинадцяти років. Вона друкувала власні статті та безпосередньо впливала на поширення феміністичних ідей серед українського населення (Білосорочка, 2018).

Варто зробити ремарку, що фемінізм Лесі Українки склався під впливом активної жіночої громадської діяльності Олени Пчілки. Вона вважала, що рівноправність жінок – це природне явище і на прикладі своєї матері бачила, що власною працею можна досягнути

поставлених цілей. Цей феномен науковці називають «фемінізмом другої генерації» (Богачевська-Хомяк, 2018, с.55). Леся Українка також зазначала про різницю в становищі жінки в Західній Україні та Наддніпрянщині. На її думку, жіноче питання в Росії вважалося теоретично вирішеним, і жінка мала набагато більшу матеріальну та моральну незалежність ніж у Західній Європі (Українка, 1977, с.82). У листі до Ольги Кобилянської Леся Українка відзначала істотну різницю між ставленням до жінки в Наддніпрянській Україні та Галичині. Особливо її здивувало зверхнє відношення галичан до жінок. Саме таке ставлення, на її думку, унеможливило сприяння галицьких поступовців жіночому питанню (Українка, 1978, с.118-119).

Твори українських письменниць Лесі Українки та Ольги Кобилянської є надбанням літературного світового фонду з жіночих питань.

Ольга Кобилянська – відома українська письменниця, свідомо феміністка та учасниця жіночого руху, одна із засновниць та членкинь Товариства руських жінок у Чернівцях. Ідеологія фемінізму – це особливий етап розвитку Ольги Кобилянської, що визначав межі її власної автономії. У своїх творах вона зображала жінок, які прагнуть до особистої незалежності (повість «Царівна»). Ольга Кобилянська не погоджувалася з іншими феміністками, що лише чоловіки винні в поневоленні жінки. У своїх творах вона змальовувала жінок, які заради соціального статусу та матеріального забезпечення готові пожертвувати особистою свободою (Богачевська-Хомяк, 2018, с. 211-213).

На кінець XIX – початок XX ст. ідея емансипації жінки проходить трансформацію в окреме суспільне питання та ідеологію фемінізму, яку в Україні першопочатково розробляла й організаційно втілювала Наталія Кобринська. У 1887 р. в «Першому вінку» були опубліковані аналітичні праці Наталії Кобринської. Твори поклали початок виникненню української феміністичної ідеології. Вона була спрямована проти патріархального устрою суспільства, усунення нерівноправного становища жінок й утвердження гендерної рівності. Після появи її праць, питання жіночої емансипації в українській науковій та суспільній думці стало самостійною соціально-політичною проблемою (Андрусяк, 2013, с.77).

Аналіз цих праць допоможе окреслити головні світоглядні позиції Наталії Кобринської. У своїй феміністичній ідеології вона критикувала суспільне становище жінок різних соціальних прошарків. Особливу увагу звернула на правове становище жінки в Галичині. Також засудила виховання дітей, яке було пронизано стандартами патріархату, й породжувало зневажливе ставлення до дівчини. Наталія Кобринська виділила проблему не освіченості українських дівчат, що на її думку, призводило до вибору чоловіками в шлюб дівчат польської національності, та кількісного скорочення українських сімей (Кобринська, Руське жіноцтво в Галичині в наших часах, 1887, с.71-91).

Економічна емансипація жінки – це перше, що хотіла вибороти Наталія Кобринська для жінок (Переписка М. Драгоманова з Наталією Кобринською (1893-1895), 1905, с.8). Вона аналізувала проблеми: фінансового забезпечення родин XIX ст., пошуку роботи жінкою, особистої реалізації жінки, морального падіння та проституції. Аналіз економічного підґрунтя родини XIX ст. змусив Наталію Кобринську дійти до висновку, що фінансові труднощі та низька заробітна плата чоловіка не дозволяє йому забезпечити сім'ю, тому число шлюбів стає все меншим. Вона звернула увагу, що жінка змушена шукати заробітку для родини, але її становище на ринку праці та в сім'ї є вкрай тяжким. Також, саме через фінансову неспроможність забезпечення себе, спостерігалось падіння моральності, а жінки змушені були вдаватися до проституції (Кобринська, 1887, с. 408-416).

Наталія Кобринська виступала за нівеляцію фізіологічних відмінностей між статями. Засуджувала твердження, що жінка не здатна виконувати завдання, які робить чоловік, через фізичну або розумово-духовну слабкість (Кобринська, Про рух жіночий в новітніх часах, 1887, с. 5-6).

На переконання Кобринської, детермінантною змін стало утвердження капіталістичного устрою. Жінки почали вимагати для себе ширших прав для способу заробітку. Це в свою чергу, призвело до цілої низки інших суспільних змін, що вплинуло на тогочасне становище жінки. Наталія була обізнана з практикою жіночих рухів в інших державах. Виділяла досягнення жінок у боротьбі за власні права: допуск жінок до низки професій та державних посад; створення навчальних закладів для жінок і

допуск до навчання в провідних європейських університетах; об'єднання жінок у різноманітні товариства й проведення мітингів за власні права.

Громадська діячка відзначала, що явища індустріалізації та урбанізації є рушійними для емансипації жінок. Зміна статусу жінки лежала в площині її економічної незалежності. Проте Наталія Кобринська передбачила негативний бік залучення жінок до трудових відносин. Вона вивела поняття «подвійне навантаження жінки», що передбачало працю на роботі й виконання домашніх обов'язків. Для вирішення цієї проблеми Наталія одна із перших пропагувала ідею створення дитячих садків. Нею було створено проєкт статуту для садків. Спонсорами створення садків мала виступати громада із залученням матерів (Богачевська-Хомяк, 2018, с. 171-172). Окреслені заходи мали звільнити жінку від обтяжливої домашньої роботи та надати час для себе та саморозвитку.

Наталія Кобринська в своїй феміністичній діяльності намагалася впливати на емансипаційні процеси, шляхом збільшення освітнього рівня жінки та розвитку літератури. У 1884 р. було засновано «Товариства руських жінок», метою якого був вплив на розвиток жіночого руху посередництвом літератури; допомога українському жіноцтву шляхом поширення книг, для здобуття вищої освіти (Кобринська, Про первісну ціль Товариства руських жінок в Станіславові зав'язаного 1884 р., 1887, с. 457). Жіноче товариство в Станіславі вважають початком організаційного обрамлення українського феміністичного руху першої хвилі.

Творчість Наталії Кобринської ґрунтується на тогочасних ліберально-феміністичних поглядах (Маланчук-Рибак, 2006, с. 201-202). Проте частина істориків відзначають, що на її світогляд впливав соціалізм, який вона намагалася збалансувати з фемінізмом. Наталя зробила висновок, що жінки не повинні чекати змін в економічній та політичній сфері, які, за твердженням соціалістів, потрібні для суспільного прогресу; вони самі мають добитися цих змін. Дискутувала з соціалістами, бо була переконана, що в соціалістичній підсистемі жінка повинна боротися за свої права, бо чоловіки не відмовляться від зверхності над жінкою через зміни в соціально-економічній сфері. Кобринська відкидала

класовість жіночого питання, та наголошувала на його суспільному характері. Потреби жінок може задовольнити лише соціальна держава, а такі явища як фемінізм, політика, суспільство, економіка між собою пов'язані (Богачевська-Хомяк, 2018, с. 168). Також, авторка не підтримувала тип сімейних стосунків соціалістів та ідею вільної любові (Переписка М. Драгоманова з Наталією Кобринською (1893-1895), 1905, с. 8-9). Домінантою в світоглядній позиції Наталії є ліберальні феміністичні цінності, проте її теорія становить симбіоз лібералізму й соціалізму.

Соціалістичний фемінізм. Соціалістичний фемінізм, як і соціалізм загалом, був особливо популярним наприкінці XIX – початку XX ст. Соціалісти були переконані, що жіноче питання вирішиться під час зміни суспільного устрою. Соціалізм перейняв частину класичних ліберальних цінностей, але протистояв соціально-економічним ідеям лібералізму. Соціалістичний фемінізм почав формуватися у Західній Україні в 70-х рр. XIX ст. в середовищі студентської молоді та робітництва. Михайло Павлик був одним із прихильників соціалістичних ідей. Він був знайомий з романом російського соціаліста Миколи Чернишевського «Что делать?», який вважав кращим за працю Мілля (Маланчук-Рибак, 2006, с.334). Твір соціаліста Чернишевського був популярним в Наддніпрянщині. У ньому емансипація жінки була прирівняна до найважливішої суспільної проблеми, вирішення якої, рівною мірою, було важливим і для чоловіків, і для жінок (Жіночі студії в Україні. Жінка в історії та сьогодні: монографія, 1999, с.88).

Серед чоловіків, які підтримували жіноче питання та український жіночий рух, особливо виділяється постать Івана Франка. Іван Франко на політичній ниві намагався закріпити рівноправне становище чоловіка з жінкою. Він був одним із авторів «Програми галицьких соціалістів». Соціалісти засуджували тогочасне становище жінки. Вони вимагали рівних прав для жінок та чоловіків, доступу до навчання і створення якнайширшого поля для конкуренції в будь-якій праці на користь суспільства. Соціалісти відзначали необхідність удосконалення форми шлюбних стосунків у новому суспільному устрої та звільнення родини від економічного й релігійного гніту (Франко, 1986, с. 452-453). Іван Франко був одним із засновників Русько-Української Радикальної партії. Програма партії була вибудована на засадах гендерної

рівності. За жінкою закріплювалося право спадкування, право голосу на виборах і право на вищу освіту (Програма русько-української радикальної партії).

Іван Франко в публічних виступах високо оцінював діяльність жіноцтва, а особливо Наталію Кобринську й видання жіночого альманаху «Перший Вінок». Наголошував на вагомій ролі жіноцтва в національній справі (Книш, 1956, с.150-153).

Європейські соціалісти піддавали гострій критиці тогочасні сімейно-шлюбні відносини, подвійну сексуальну мораль, а їх критика позиції жінки в сім'ї була радикальнішою, ніж в лібералів. Критиком-радикалом патріархальних сімейних відносин був Михайло Павлик. Він критикував зорієнтованість жінки лише на одруження та сім'ю, як єдиний засіб для власного існування. Оповідання «Ребенщукова Тетяна» створило автору славу прихильника вільної любові. Твір породив дискусію між Наталією Кобринською та Михайлом Павликом (Маланчук-Рибак, 2006, с. 341). Протириччя загострилися, коли вони разом почали працювати в Русько-українській радикальній партії.

Наталія Кобринська не підтримувала поглядів радикалів щодо емансипації жінки. Особливо відкидала вона ідею вільної любові, яку за її словами, вони ставили як головну ціль жіночої емансипації. Перше, що вона хотіла вибороти для жінок – економічну незалежність (Переписка М. Драгоманова з Наталією Кобринською (1893-1895), 1905, с.8). Михайло Павлик підкреслював, що радикали ще задовго до виступу Кобринської, за основу емансипації галичанок покладали економічну незалежність, приводячи приклад працюючих жінок в Російській імперії та інших державах. Під ідеєю вільної любові Михайло Павлик розумів справжнє взаємне кохання між чоловіком і жінкою без будь-якого примусу і в тому числі економічного (Переписка М. Драгоманова з Наталією Кобринською (1893-1895), 1905, с. 9). Павлик, оцінюючи діяльність Кобринської, піддав її критиці. На його думку, вона досягнула б більше успіхів у жіночій справі, якби у творчості застосовувала реалізм (Переписка М. Драгоманова з Наталією Кобринською (1893-1895), 1905, с.13). Критикуючи Наталію Кобринську, М. Драгоманов керувався не лише професійними якостями, а й особистими почуттями. Наталія Кобринська в 1888 р.

відповіла відмовою на пропозицію М. Драгоманова стати його дружиною (Швець, 2014).

Висновки. Досліджуючи ідеологію українського жіночого руху першочергово варто звернути увагу на дефініцію терміну «фемінізм». Фемінізм розглядається, як багатоаспектне явище, що включає синтез ідеології, суспільного руху та методології. Підсумовуючи та виокремлюючи спільне в наведених визначеннях, можна узагальнити розуміння фемінізму як суспільно-політичної теорії, що функціонує як критика патріархального та гендерно дискримінаційного устрою суспільства, і яка конкретизується у розгалуженому суспільному русі, спрямованому на досягнення рівності між жінками та чоловіками.

Фемінізм інтегрував ідеологічні принципи суспільно-політичних течій, таких як націоналізм, лібералізм і соціалізм. Розгляд фемінізму та націоналізму у контексті гендерних і національних студій виявив глибокий взаємозв'язок між ідеологією та суспільними рухами. Дослідження вказує на те, що обидві концепції сприймаються як засоби боротьби за права та ідентичність, і вони можуть взаємодіяти в різних історичних та культурних контекстах. Фемінізм та націоналізм не є взаємовиключаючими концепціями. Акцентується увага на схожості сприймання поняття фемінізму в країнах третього світу та українських землях, де воно розглядалося як зовнішня ідеологія, що не завжди адаптувалася до місцевих культурних та соціальних звичаїв. Зазначається дилема жінок, які паралельно вели боротьбу за національну незалежність та гендерні права, ставлячи під сумнів традиційне сприйняття фемінізму. Український контекст визначається як ілюстративний приклад вибору жінками пріоритетів на користь національної емансипації перед гендерною рівністю, за відсутність власної держави. Це свідчить про природжену пріоритетність національно-патріотичних ідеалів над гендерними питаннями та свідомий вибір жінок на користь колективних інтересів.

Особливості українського жіночого руху наприкінці XIX – на початку XX ст. полягають в тому, що ідеологію українського фемінізму не можна ототожнювати з ідеологією розвинутих індустріальних держав. Колоніальне поневолення значно вплинуло на формування ідеології українського жіночого руху.

Ліберальний фемінізм відіграв ключову роль у розвитку Першої хвилі фемінізму на українських землях наприкінці XIX – на початку XX ст. М. Драгоманов вважається прихильником ідеї емансипації жінок у ліберальному варіанті, оскільки акцентував увагу на інтелектуально-освітній емансипації як засобу до соціального та економічного звільнення жінок. У поширенні феміністичних ідей серед українського населення, в означений період, особливо виділяється активна роль жінок, перш за все, таких як Олена Пчілка та Ольга Кобилянська.

В аналітичних творах Наталії Кобринської, що побачили світ у 1887 р., намітилися тенденції, що визначили напрямок української феміністичної ідеології. Її погляди були спрямовані проти патріархального ладу, адвокуючи гендерну рівність і відмову від нерівноправного ставлення до жінок. Твори Наталії Кобринської визначили жіночу емансипацію як самостійну соціально-політичну проблему в українській науковій та громадській думці. Її критика поширювалася на соціальне положення жінок, на різних рівнях суспільства. Своїх творах вона акцентувала увагу на правовому становищі жінки в Галичині. Наталія Кобринська виступала за економічну емансипацію жінок, розглядаючи проблеми фінансового забезпечення сімей, пошуку роботи та особистої реалізації. Вона оцінювала фактор фізіологічної різниці між статями, а також зосереджувалась на аналізі закріплених за ними ролей, в контексті суспільних трансформацій, зокрема в умовах індустріалізації та урбанізації, які сприяли емансипації жінок. Наталія Кобринська, хоча і не стала творцем нової ідеології, проте її погляди та аналіз проблем жіночої емансипації суттєво вплинули на розвиток фемінізму на українських землях, сприяючи еволюції цього руху.

Представники українського соціалістичного фемінізму наприкінці XIX – початку XX ст., такі як Михайло Павлик та Іван Франко, аргументували, що розвиток суспільства та вирішення жіночих питань пов'язанні зі змінами у соціальній структурі.

На наше переконання, подальші дослідження впливу основних класичних течій XIX ст., таких як націоналізм, лібералізм та соціалізм, на формування української феміністичної ідеології мають перспективи з точки зору інтелектуальної та жіночої історії. Вони можуть розширюватись і за рахунок, на перший погляд,

парадоксальних моментів, пов'язаних із дослідженням впливу традиціоналізму та консерватизму на цей рух. Вивчення взаємодії між національними та гендерними аспектами боротьби за права жінок в умовах реалізації різних національних проєктів також видаються перспективними.

Подяка. Висловлюємо вдячність членам редакційної колегії журналу та рецензентам за конструктивні зауваження, побажання та консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Авторка не отримувала фінансової підтримки для проведення дослідження та публікації цієї статті.

Джерела та література

Андрусяк, І. (2013). Наталія Кобринська про гендерну рівність. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Випуск 57. С. 75-80
URL: <https://qrcd.org/3WjA> (дата звернення: 19.07.2023)

Білосорочка, С. (2018). Олена Пчілка й Наталія Кобринська як започатковувачки суспільно-політичних рухів українських жінок за гендерну рівність. *Актуальні проблеми державного управління*. № 2. С. 73-77. URL: <https://qrcd.org/3WjB> (дата звернення: 19.07.2023)

Богачевська, М. (2000). Націоналізм та фемінізм – одна монета спільного вжитку. *Незалежний культурологічний часопис І*. Ч.17. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n17texts/bogachevs-ukr.htm> (дата звернення: 19.07.2023)

Богачевська-Хомяк, М. (2018.) Білим по білому: Жінки у громадському житті України. 1884-1939: монографія. Львів : Український католицький університет, 520 с.

Драгоманов, М. (1970). Літературно-публіцистичні праці: у 2-х т. Т. 1. Київ: Наукова думка, 532 с.

Енциклопедія політичної думки (2000). Київ : Дух і Літера, 472 с.

Жіночі студії в Україні. Жінка в історії та сьогодні: монографія. (1999). За загальн. ред. Л. О. Смоляр. Одеса : Астропринт, 440 с.

Кісь, О. (2000). Дефініції фемінізму. *Незалежний культурологічний часопис І*. Ч.17. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n17texts/o-kis1.htm> (дата звернення: 08.09.2023)

Книш, І. (1956). Іван Франко та рівноправність жінки. У 100-річчя з дня народин. Віннепег, 155 с.

Кобринська, Н. (1887). Замужня жінка середньої верстви. *Перший вінок. Жіночий альманах*. Львів: друкарня Товариства ім. Шевченка. С. 406-416.

Кобринська, Н. (1887). Про первісну ціль Товариства руських жінок в Станіславові завязаного 1884 р. *Перший вінок. Жіночий альманах*. Львів : друкарня Товариства ім. Шевченка. С. 457- 463

Кобринська, Н. (1887). Про рух жіночий в новітніх часах. *Перший вінок. Жіночий альманах*. Львів : друкарня Товариства ім. Шевченка. С. 5-23.

Кобринська, Н. (1887). Руське жіноцтво в Галичині в наших часах. *Перший вінок. Жіночий альманах*. Львів : друкарня Товариства ім. Шевченка. С. 68-102

Маланчук-Рибак, О. (2006). Ідеологія і суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях XIX – першої третини XX ст.: типологія та європейський культурно–історичний контекст: монографія. Чернівці : Книги–XXI. 500 с.

Марценюк, Т. (2017). Гендер для всіх. Виклик стереотипам: монографія. Київ: Основи. 256 с.

Основи теорії гендеру: навчальний посібник. (2004). Київ : «К.І.С.». 536 с. URL: https://genderindetail.org.ua/netcat_files/58/66/osnovy_teorii_gen_deru.pdf (дата звернення: 19.07.2023)

Павличко, С. (2002). Фемінізм / упорядник та передмова Віри Агеєвої. Київ : Основи. 321 с.

Переписка М. Драгоманова з Наталією Кобринською (1893-1895). (1905). Зладив і видав М. Павлик. Львів : Друкарня Уділова. 24 с. URL: <https://qrqd.org/3WjI> (дата звернення: 19.07. 2023)

Програма Русько-Української радикальної партії. Народ. 1890. № 20. 15 жовтня. С. 301-303. URL: <https://qrqd.org/3WpS> дата звернення: 19.07.2023)

Українка, Л. (1978). Зібрання творів у 12 томах. Т. 11. Київ: Наукова думка, 480 с.

Українка, Л. (1977). Зібрання творів у 12 томах. Т. 8. Київ: Наукова думка, 320 с.

Франко, І. (1986). Зібрання творів у 50 томах. Т. 45. Київ: Наукова думка, 574 с.

Швець, А. (2014). Іван Франко – Наталія Кобринська – Михайло Павлик: консенсуси та контрверзи. *Українське літературознавство*. № 78. С. 152-161. URL: <http://surl.li/nddzb> (дата звернення: 01.09.2023)

Kumari, J. (2016). *Feminism and Nationalism in the Third World*. Verso Books. 304 с. URL: <http://surl.li/ndaqf> (дата звернення: 08.09.2023)

Merriam-Webster. Definition of feminism. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/feminism> (дата звернення: 06.09.2023)

Offen, K. (2000). *European Feminisms, 1700-1950: A Political History*. Stanford University Press. 500 с. URL: <http://surl.li/ndakn> (дата звернення: 09.09.2023)

West, L. (1997). *Feminist Nationalism*. Routledge. 320 c. URL: <http://surl.li/ndaoo> (дата звернення: 08.09.2023)

References

Andrusiak, I. (2013). Nataliia Kobrynska pro hendernu rivnist. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia yurydychna*. Vypusk 57. S. 75–80
URL: <https://qrcd.org/3WjA> (data zvernennia: 19.07.2023)

Bilosorochka, S. (2018). Olena Pchilka y Nataliia Kobrynska yak zapochatkovuvachky suspilno-politychnykh rukhiv ukrainskykh zhynok za hendernu rivnist. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*. Ne 2. S. 73-77.
URL: <https://qrcd.org/3WjB> (data zvernennia: 19.07.2023)

Bohachevska, M. (2000). Natsionalizm ta feminizm – odna moneta spilnogo vzhytku. *Nezalezhnyi kulturolohichnyi chasopys Yi*. Ch.17. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n17texts/bogachevs-ukr.htm> (data zvernennia: 19.07.2023)

Bohachevska-Khomiak, M. (2018.) Bilym po bilomu: Zhinky u hromadskomu zhytti Ukrainy. 1884-1939: monohrafiia. Lviv : Ukrainskyi katolytskyi universytet, 520 s.

Drahomanov, M. (1970). Literaturno-publitsystrychni pratsi: u 2-kh t. T. 1. Kyiv: Naukova dumka. 532 s.

Entsyklopediia politychnoi dumky (2000). Kyiv : Dukh i Litera. 472 s.

Zhinochi studii v Ukraini. Zhinka v istorii ta sohodni: monohrafiia. (1999). Za zahaln. red. L. O. Smoliar. Odesa : Astroprynt. 440 s.

Kis, O. (2000). Definitsii feminizmu. *Nezalezhnyi kulturolohichnyi chasopys Yi*. Ch.17. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n17texts/o-kis1.htm> (data zvernennia: 08.09.2023)

Knysh, I. (1956). Ivan Franko ta rivnopravnist zhinky. U 100-richchia z dnia narodyn. Vinnpeg, 155 s.

Kobrynska, N. (1887). Zamuzhnia zhinka serednoi verstvy. *Pershyi vinok. Zhinochyi almanakh*. Lviv : drukarnia Tovarystva im. Shevchenka. S. 406-416.

Kobrynska, N. (1887). Pro pervisnu tsil Tovarystva ruskykh zhynok v Stanislavovi zaviazanoho 1884 r. *Pershyi vinok. Zhinochyi almanakh*. Lviv: drukarnia Tovarystva im. Shevchenka. S. 457-463

Kobrynska, N. (1887). Pro rukh zhinochyi v noviishykh chasakh. *Pershyi vinok. Zhinochyi almanakh*. Lviv : drukarnia Tovarystva im. Shevchenka. S. 5-23.

Kobrynska, N. (1887). Ruske zhinotstvo v Halychyni v nashykh chasakh. *Pershyi vinok. Zhinochyi almanakh*. Lviv : drukarnia Tovarystva im. Shevchenka. S. 68-102

Malanchuk-Rybak, O. (2006). Ideolohiia i suspilna praktyka zhinochoho rukhu na zakhidnoukrainskykh zemliakh KhIKh – pershoi tretyny KhKh st.:

typolohiia ta yevropeyskyi kulturno–istorychnyi kontekst: monohrafiia. Chernivtsi : Knyhy–KhKhI. 500 s.

Martseniuk, T. (2017). Hender dlia vsikh. Vyklyk stereotypam: monohrafiia. Kyiv: Osnovy. 256 s.

Osnovy teorii genderu: navchalnyi posibnyk. (2004). Kyiv : «K.I.S.». 536 s. URL: https://genderindetail.org.ua/netcat_files/58/66/osnovy_teorii_gen deru.pdf (data zvernennia: 19.07.2023)

Pavlychko, S. (2002). Feminizm / uporiadnyk ta peredmova Viry Aheievoi. Kyiv : Osnovy. 321 s.

Perepyska M. Drahomanova z Nataliieiu Kobrynskoiu (1893-1895). (1905). Zladyv i vydav M. Pavlyk. Lviv: Drukarnia Udilova. 24 s. URL: <https://qrcd.org/3WJl> (data zvernennia: 19.07. 2023)

Prohrama Rusko-Ukrainskoi radykalnoi partii. Narod. 1890. № 20. 15 zhovtnia. S. 301-303. URL: <https://qrcd.org/3WpS> data zvernennia: 19.07.2023)

Ukrainka, L. (1978). Zibrannia tvoriv u 12 tomakh. T. 11. Kyiv: Naukova dumka, 480 s.

Ukrainka, L. (1977). Zibrannia tvoriv u 12 tomakh. T. 8. Kyiv: Naukova

Franko, I. (1986). Zibrannia tvoriv u 50 tomakh. T. 45. Kyiv: Naukova dumka, 574 s.

Shvets, A. (2014). Ivan Franko – Nataliia Kobrynska – Mykhailo Pavlyk: konsensusy ta kontroverzy. *Ukrainske literaturoznavstvo*. Ne 78. S. 152-161. URL: <http://surl.li/nddzb> (data zvernennia: 01.09.2023)

Kumari, J. (2016). Feminism and Nationalism in the Third World. Verso Books. 304 c. URL: <http://surl.li/ndaqf> (дата звернення: 08.09.2023)

Merriam-Webster. Definition of feminism. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/feminism> (дата звернення: 06.09.2023)

Offen, K. (2000). European Feminisms, 1700-1950: A Political History. Stanford University Press. 500 c. URL: <http://surl.li/ndakn> (дата звернення: 09.09.2023)

West, L. (1997). Feminist Nationalism. Routledge. 320 c. URL: <http://surl.li/ndaoo> (дата звернення: 08.09.2023)

Ihnatenko M. THE IDEOLOGY OF THE UKRAINIAN WOMEN'S MOVEMENT AT THE TURN OF THE NINETEENTH AND TWENTIETH CENTURIES

Abstract

The purpose of the study is to identify the peculiarities of the ideology of the Ukrainian women's movement in the late nineteenth and early twentieth centuries, analyze the relationship between feminism and the classical ideologies of nationalism, liberalism, and socialism.

Methodology. *The study uses general scientific and special historical (historical-genetic, historical-comparative, historical-systemic) research methods that allowed to reveal the peculiarities of the ideology of the Ukrainian women's movement in the late nineteenth and early twentieth centuries, to determine the influence of Western European feminist thought on the Ukrainian public space. The methodology of intellectual history and gender studies is also used.*

Scientific novelty. *The paper generalizes and refines the definition of the concept of «feminism» as a socio-political theory, demonstrates the interconnection between the ideology of feminism and socio-political currents of nationalism, liberalism, and socialism. It highlights the priority of national-patriotic ideals in the Ukrainian women's movement over gender issues, influenced by the colonial oppression of Ukrainian lands.*

Conclusions. *Summarizing the research on the ideology of the Ukrainian women's movement at the turn of the 19th and 20th centuries, the importance of considering feminism in the context of national and gender studies is emphasized. The study underscores the relationship between feminism and nationalism, as well as points out the similarity in the perception of feminism in third-world countries and Ukrainian lands. Liberal feminism played a key role in the development of the First Wave of feminism in Ukrainian lands at the end of the 19th to the beginning of the 20th century. The ideas of liberal feminism found expression in the analytical works of Natalia Kobrynska, defining the direction of Ukrainian feminist ideology. Supporters of socialist feminism at the end of the 19th to the beginning of the 20th century, such as Mykhailo Pavlyk and Ivan Franko, argued that the development of society and the resolution of women's issues are linked to changes in social structure. Further study of the influence of classical ideologies on the formation of Ukrainian feminist ideology at the end of the 19th to the beginning of the 20th century is crucial.*

Keywords: *women's movement, emancipation, ideology, feminism, nationalism, liberalism and socialism.*

Ihnatenko M. IDEOLOGIA UKRAIŃSKIEGO RUCHU KOBIEŃ NA PRZEŁOMIE XIX-XX WIEKU

Streszczenie

Celem artykułu jest wyjaśnienie specyfiki ideologii ukraińskiego ruchu kobiecego końca XIX i początku XX wieku, przeprowadzenie analizę związku feminizmu z klasycznymi ideologiami nacjonalizmu, liberalizmu i socjalizmu.

Metodologia. W pracy wykorzystano metody badań ogólnonaukowych i specjalnych historycznych (historyczno-genetycznych, historyczno-porównawczych, historyczno-systemowych), które pozwalają ujawnić osobliwości ideologii ukraińskiego ruchu kobiecego końca XIX i początku XX wieku wieków oraz określić wpływ zachodnioeuropejskiej myśli

feministycznej na ukraińską przestrzeń publiczną. Wykorzystuje się także metodologię historii intelektualnej i gender studies.

Nowość naukowa. *Praca podsumowuje i wyjaśnia definicję pojęcia «feminizm» jako teorii społeczno-politycznej, ukazuje związek pomiędzy ideologią feminizmu a społeczno-politycznymi nurtami nacjonalizmu, liberalizmu i socjalizmu, wskazuje na pierwszeństwo ideałów narodowo-patriotycznych w ukraińskim ruchu kobiecym w kwestiach płci, co było spowodowane kolonialnym zniewoleniem ziem ukraińskich.*

Wnioski. *Podsumowując badania nad ideologią ukraińskiego ruchu kobiecego na przełomie XIX i XX w., podkreślono wagę rozpatrywania feminizmu w kontekście studiów narodowych i genderowych. W badaniu podkreślono związek feminizmu z nacjonalizmem, a także wskazano na podobieństwo postrzegania feminizmu w krajach trzeciego świata i na ziemiach ukraińskich. Feminizm liberalny odegrał kluczową rolę w rozwoju pierwszej fali feminizmu na ziemiach ukraińskich na przełomie XIX i XX wieku. Idee feminizmu liberalnego znalazły swoje ucieleśnienie w pracach analitycznych Natalii Kobryńskiej, które wyznaczyły kierunek ukraińskiej ideologii feministycznej. Zwolenniczki feminizmu socjalistycznego przełomu XIX i XX wieku. Mychajło Pawłyk i Iwan Franko argumentowali, że rozwój społeczeństwa i rozwiązywanie problemów kobiet wiąże się ze zmianami w strukturze społecznej. Ważne jest dalsze badanie wpływu ideologii klasycznych na kształtowanie się ukraińskiej ideologii feministycznej na przełomie XIX i XX wieku.*

Słowa kluczowe: *ruch kobiecy, emancypacja, ideologia, feminizm, nacjonalizm, liberalizm i socjalizm.*

Статтю надіслано до редколегії 05.08.2023 р.
Статтю рекомендовано до друку 08.09.2023 р.